

Підйомно-транспортні машини

УДК 629.113.012.5

Л.Є Пелевін, канд. техн. наук, професор КНУБА,

Г.О Аржаєв, магістр КНУБА,

Б.Г Салтовський, інженер КНУБА

ВИЗНАЧЕННЯ ПРУЖНИХ ПАРАМЕТРІВ РЕОЛОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ПНЕВМАТИЧНОЇ ШИНИ

При дослідженні питань динаміки колісного рушія, постаченого пневматичною шиною (далі "шина"), останню, найчастіше, приймають у виді невагомго кільця, що має радіус, дорівнює вільному радіусу шини r_0 , з'єданого з ободом колеса радіально деформуються елементами, що представляють собою різні комбінації фундаментальних реологічних тіл (Гука, Ньютона, Сен-Венана [1]). Адекватність зазначених теоретичних моделей шини [2,3] у значній мірі залежить від вірогідності вихідних даних (пружності, в'язкості і постійного внутрішнього тертя елемента шини), при цьому розробка аналітичних і експериментальних методів їхнього визначення, являє собою самостійну задачу.

Так, у роботі [4], для триелементної моделі шини, запропонованої в [2], розроблена методика визначення модуля деформації E елемента шини з використанням характеристик нормальної пружності шини $h_z = h_z(P_z)^1$, отриманих при її статичних іспитах, а також встановлена аналітичний зв'язок між E і радіальною твердістю C_p елемента шини. Аналіз результатів, отриманих у роботі [4], показав, що величини E й C_p істотно залежать від нормального навантаження колеса P_z .

Дана обставина неминуча приводить, наприклад, при дослідженні кочення шини по нерівній опорній поверхні, до необхідності використання динамічної моделі шини з перемінними параметрами її елементів і, як наслідок, до значних труднощів, особливо, при аналітичному описі процесу.

Прийmemo, у першому наближенні, що радіально деформуються елементи шини у виді лінійної моделі Фойгта [5] і розглянемо процес статичного навантаження (обтиснення) шини, розташованої на рівній горизонтальній опорній поверхні, що не деформується, нормальним навантаженням P_z колеса.

Маючи на увазі, що при статичних іспитах шини [6] швидкість її нормальної деформації V_z настільки мала, що в'язкісні властивості матеріалу шини практично не виявляються, радіальне зусилля dP (рис. 1) у кожному пружному елементі буде

$$dP = C_p \cdot \Delta p,$$

де C_p , Δp - відповідно твердість і деформація в радіальному напрямку пружного елемента шини.

¹ Терміни та позначення у відповідності з ГОСТ 17697-72

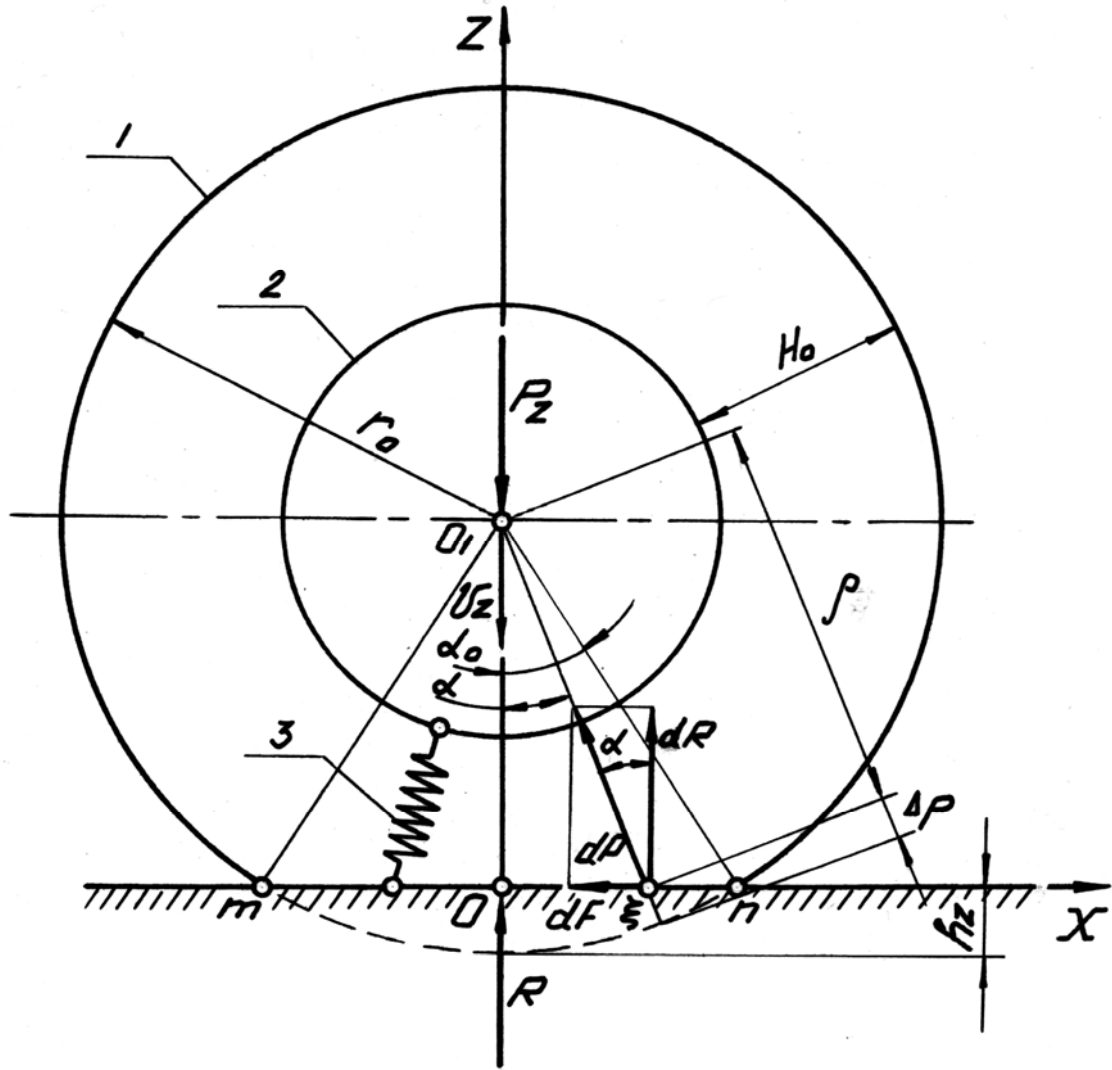

Рис. 1. Схема навантаження пневматичної шини при статичному обтисненні:
1 – шина; 2 – обід; 3 – елемент шини (лінійна модель Фойгта)

Розкладемо dP на вертикальну dR і горизонтальну dF складові – $dR = dP \cdot \cos \alpha$ і $dF = dP \cdot \sin \alpha$, тоді з умов рівноваги шини будемо мати:

$$\Sigma dR = \Sigma dP \cdot \cos \alpha = R = P_z; \quad (1)$$

$$\Sigma dF = \Sigma dP \cdot \sin \alpha = 0.$$

Маючи на увазі, що

$$\Delta p = r_0 - \rho = r_0 \cdot \left(1 - \frac{\cos \alpha_0}{\cos \alpha}\right)$$

з урахуванням виразу (1), одержимо

$$P_z = 2C_p r_0 \int_0^{\alpha_0} \left(1 - \frac{\cos \alpha_0}{\cos \alpha}\right) \cos \alpha \cdot d\alpha,$$

де ρ - поточний радіус шини в області контакту обмірюваний при поточному куті α ; α_0 - половина кута контакту шини з опорною поверхнею.

Роблячи інтегрування і перетворення, будемо мати

$$P_z = 2C_p r_0 (\sin \alpha_0 - \alpha_0 \cdot \cos \alpha_0), \quad (2)$$

$$\text{де } \alpha_0 = \arccos \frac{r_0 - h_z}{r_0}.$$

Для встановлення зв'язку між величиною C_p і параметрами шини, скористаємося експериментальною залежністю, запропонованою в роботі [7]

$$h_z = \frac{K_z \cdot P_z^{\frac{3}{4}}}{1 + p_w}, \quad (3)$$

де K_z - коефіцієнт, постійний для даної шини; p_w - тиск повітря в пневматичній шині.

Зручність практичного застосування виразу (3) визначається наявністю тільки одного, постійного для даної шини у всьому експлуатаційному діапазоні зміни внутрішнього тиску повітря p_w , коефіцієнта K_z , що дає можливість дуже оперативного нагромадження експериментальних даних. Коефіцієнт K_z може бути досить просто визначений, наприклад, за результатами виміру нормального прогину шини h_z :

а) при двох значеннях нормального навантаження колеса P_{z1} , P_{z2} і одному довільному значенні тиску повітря p_w , що лежить у діапазоні робітників, для даної шини, тисків

$$K_z = \Delta h'_z (1 + p_w) \left(P_{z2}^{\frac{3}{4}} - P_{z1}^{\frac{3}{4}} \right);$$

б) при двох значеннях внутрішнього тиску повітря p_{w1} , p_{w2} і одному, довільно обраному, постійному значенні нормального навантаження колеса P_z

$$K_z = \frac{\Delta h''_z (1 + p_{w1})(1 + p_{w2})}{P_z^{\frac{3}{4}} (p_{w2} - p_{w1})},$$

де $\Delta h'_z$ - зміна нормального прогину шини при збільшенні нормального навантаження колеса від P_{z1} до P_{z2} , тобто $\Delta h'_z = h'_{z2} - h'_{z1}$; $\Delta h''_z$ - зміна нормального прогину шини при зменшенні тиску повітря з p_{w1} до p_{w2} , тобто $\Delta h''_z = h''_{z2} - h''_{z1}$.

Представимо вираз (3) у виді $P_z = P_z(h_z)$

$$P_z = \frac{h_z^{\frac{4}{3}} \cdot (1 + p_w)^{\frac{4}{3}}}{K_z^{\frac{4}{3}}}$$

чи з обліком того, що $h_z = r_0(1 - \cos \alpha_0)$

$$P_z = \left[\frac{r_0 \cdot (1 - \cos \alpha_0) \cdot (1 + p_w)}{K_z} \right]^{\frac{4}{3}}. \quad (4)$$

Дорівнявши праві частини виразів (2) і (4), після перетворення, одержимо

$$C_p = \frac{r_0^{\frac{1}{3}}}{2} \left[\frac{(1 + p_w)}{K_z} \right]^{\frac{4}{3}} \cdot \frac{(1 - \cos \alpha_0)^{\frac{4}{3}}}{(\sin \alpha_0 - \alpha_0 \cos \alpha_0)}. \quad (5)$$

Проаналізуємо праву частину виразу (5); з цією метою установимо в графічній формі зв'язок між величинами $(1 - \cos \alpha_0)^{\frac{4}{3}} = f(\alpha_0)$ і $(\sin \alpha_0 - \alpha_0 \cos \alpha_0) = f(\alpha_0)$, (рис. 2).

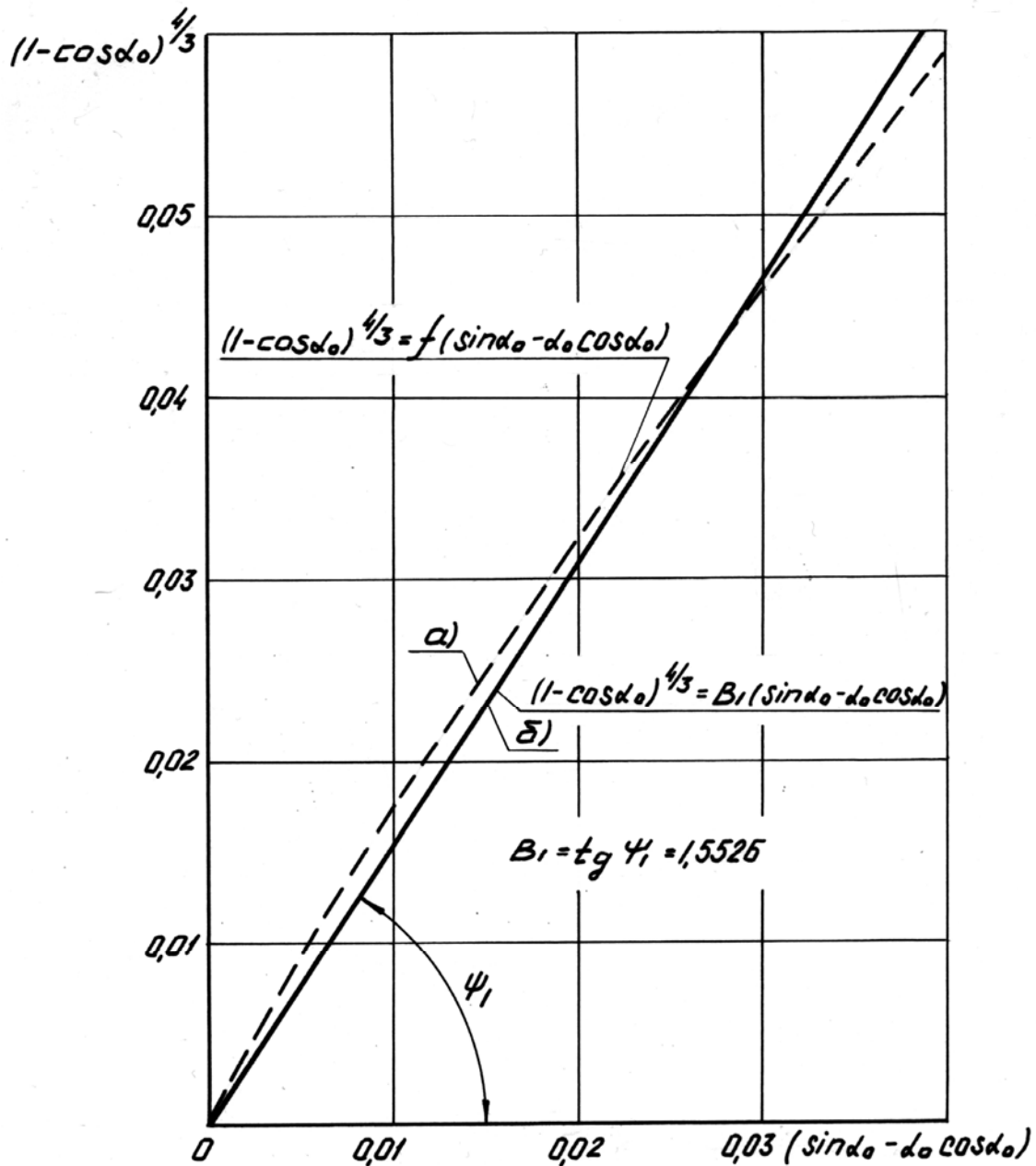

Рис. 2. Схема до визначення наближеної залежності $(1 - \cos \alpha_0)^{4/3} = f(\sin \alpha_0 - \alpha_0 \cos \alpha_0)$

Як випливає з виду даної графічної залежності (а), вона носить слабо виражений нелінійний характер і може бути досить коректно апроксимована лінійною залежністю (б) виду

$$(1 - \cos \alpha_0)^{4/3} = B_1 (\sin \alpha_0 - \alpha_0 \cos \alpha_0). \quad (6)$$

Величина кутового коефіцієнта B_1 визначена методом найменших квадратів і складає в діапазоні максимально можливої зміни h_z ($0 \dots 0,117r_0$) $B_1 = 1,5526$ при коефіцієнті кореляції $R = 0,995$.

Маючи через вираження (5) і (6), остаточно запишемо

$$C_p = \frac{B_1 r_0^3}{2} \left[\frac{(1 + p_w)}{K_z} \right]^{4/3}. \quad (7)$$

Таким чином, отримане вираження, що встановлює, з одного боку, зв'язок між розмірами шини, її нормальною твердістю і тиском повітря, а з іншого боку – з радіальною твердістю елемента прийнятої моделі пневматичної шини (див. рис. 1).

При використанні в задачах динаміки колісного рушія законів деформації пневматичної шини, запропонованих проф. М.О. Ульянов [8], визначення коефіцієнтів деформації шини в зоні її завантаження – K_1 і в зоні розвантаження – K_2 може бути виконане аналогічно розглянутому вище.

При статичному обтисненні шини нормальним навантаженням колеса P_z з урахуванням закону деформації шини – $\sigma = K_1 \cdot \Delta p$, коли величина радіальної деформації шини Δp не перевищує її критичного значення Δp_k , буде справедливо наступний вираз

$$P_z = 2 \int_0^{\alpha_0} \sigma B_{\Pi} \rho \cos \alpha \cdot d\alpha = 2K_1 B_{\Pi} r_0^2 \cos \alpha_0 \left(\alpha_0 - \frac{1}{2} \ln \frac{1 + \sin \alpha_0}{1 - \sin \alpha_0} \right), \quad (8)$$

де σ - нормальні напруги в зоні контакту; B_{Π} - ширина протектора пневматичної шини.

Дорівнюючи праві частини виразів (4) і (8), після перетворень, одержимо

$$K_1 = \frac{(1 + p_w)^{\frac{4}{3}}}{2B_{\Pi} r_0^{\frac{2}{3}} K_z^{\frac{4}{3}}} \cdot \frac{(1 - \cos \alpha_0)^{\frac{4}{3}}}{\cos \alpha_0 \left(\alpha_0 - \frac{1}{2} \ln \frac{1 + \sin \alpha_0}{1 - \sin \alpha_0} \cdot \cos \alpha_0 \right)}. \quad (9)$$

Залежність

$$\left[(1 - \cos \alpha_0)^{\frac{4}{3}} = f(\alpha_0) \right] = F \left\{ \left[\cos \alpha_0 \left(\alpha_0 - \frac{1}{2} \ln \frac{1 + \sin \alpha_0}{1 - \sin \alpha_0} \cdot \cos \alpha_0 \right) \right] = f(\alpha_0) \right\}$$

представлена на рис. 3. Як видно, дана залежність (а) у графічній формі також носить слабо виражений нелінійний характер і може бути апроксимована лінійною залежністю (б) виду

$$(1 - \cos \alpha_0)^{\frac{4}{3}} = B_2 \left[\cos \alpha_0 \left(\alpha_0 - \frac{1}{2} \ln \frac{1 + \sin \alpha_0}{1 - \sin \alpha_0} \cdot \cos \alpha_0 \right) \right]. \quad (10)$$

Величина кутового коефіцієнта B_2 визначена методом найменших квадратів і складає в максимально можливому діапазоні зміни $h_z (0 \dots 0,117r_0)$ $B_2 = 1,6669$ при коефіцієнті кореляції 0,995.

З урахуванням виразів (9) і (10), остаточно запишемо

$$K_1 = \frac{B_2}{2B_{\Pi} r_0^{\frac{2}{3}}} \left[\frac{(1 + p_w)^{\frac{4}{3}}}{K_z^{\frac{4}{3}}} \right]. \quad (11)$$

Маючи у виді вирази (7) і (11), установимо тепер зв'язок між величинами C_p і K_1

$$C_p = \frac{B_1}{B_2} K_1 B_{\Pi} r_0 = B_3 K_1, \quad (12)$$

де $B_3 = \frac{B_1}{B_2} B_{\Pi} r_0 = 0,93 B_{\Pi} r_0$ - постійний, для даної шини, коефіцієнт.

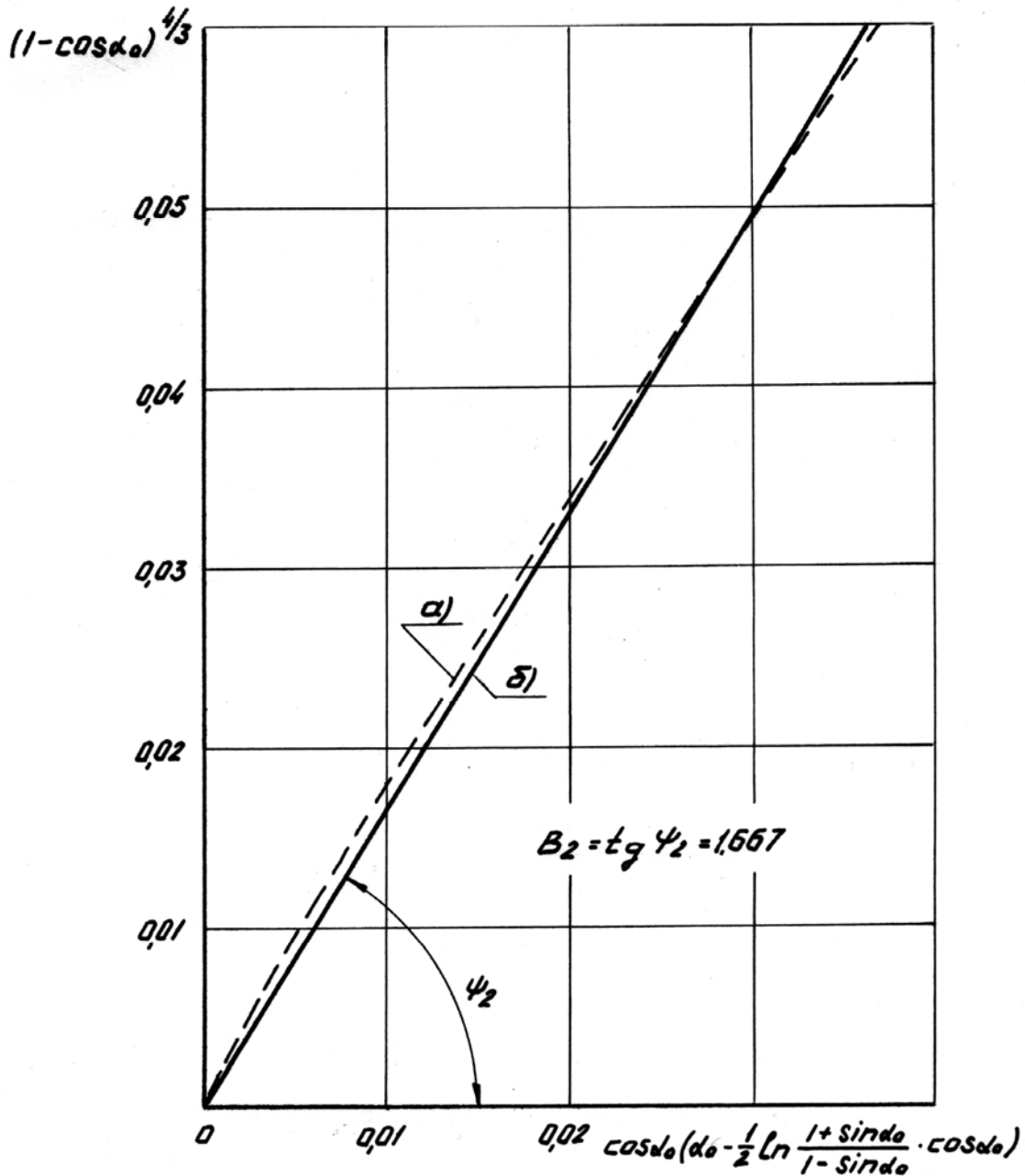

Рис. 3. Схема до визначення наближеної залежності

$$(1 - \cos \alpha_0)^{4/3} = f \left[\cos \alpha_0 \left(\alpha_0 - \frac{1}{2} \ln \frac{1 + \sin \alpha_0}{1 - \sin \alpha_0} \cdot \cos \alpha_0 \right) \right]$$

Висновки

1. Розглянуто два, взаємодоповнюючих, методу визначення пружних параметрів (радіальної твердості C_p) реологічної моделі пневматичної шини у виді лінійної моделі Фойгта:

- на основі експериментальних залежностей нормальної деформації шини від нормального навантаження колеса, тобто $h_z = h_z(P_z)$;

- на основі експериментальних залежностей закону деформації шини, тобто $\sigma = \sigma(\Delta p)$ [8].

2. Використання другого методу краще, тому що для визначення пружних параметрів реологічної моделі не потрібно іспитових обтискних стендів [6], а необхідно лише експериментально визначати радіальну деформацію шини Δr і нормальні напруги σ в області контакту шини, що рухається, з опорною поверхнею, використовуючи, наприклад, датчики і методики [9,10].

Література

1. Рейнер М. Реология. – М.: Наука, 1965. – 220 с.
2. Водяник И. И. Выбор моделей для аналитического описания взаимодействия пневматической шины с дорогой//Автомобильная промышленность – 1980 – № 10, С. 18-19.
3. Смирнов Г. А. Теория движения колесных машин. – М.: Машиностроение, 1981. – 271 с.
4. Водяник И. И. Воздействие ходовых систем на почву (научные основы). – М.: Агропромиздат, 1990. – 172 с.
5. Шалягин В. Н. Транспортные и транспортно-технологические средства повышенной проходимости: Теория рабочих процессов и системное проектирование. – М.: Агропромиздат, 1986. – 254 с.
6. Яценко Н. Н. Поглощающая и сглаживающая способность шин. – М.: Машиностроение, 1978. – 132 с.
7. Петрушов В. А. и др. Мощностной баланс автомобиля // В. А. Петрушов, В. В. Московкин, А. Н. Евграфов; Под общ. ред. В. А. Петрушова. – М.: Машиностроение, 1984. – 160 с.
8. Ульянов Н. А. Колесные движители строительных и дорожных машин: Теория и расчет. – М.: Машиностроение, 1982. – 279 с.
9. Аржаев Г. А., Василенко А. В., Кузьмин А. Н., Куприн Н. П. и др. Измерение деформаций пневматической шины движущегося колеса. – В сб.: Тяговая динамика колесных землеройно-транспортных машин. Воронеж, 1986, с. 127-137; Рук. деп. в ЦНИИТЭ Строймаш, № 74-сд86.
10. Аржаев Г. А., Василенко А. В., Кузьмин А. Н., Никаноров Е. И. Малогабаритные тензорезистивные датчики для измерения нормальных напряжений в области контакта шины с опорной поверхностью. – В сб.: Исследование и расчет колесных землеройных машин. Воронеж, 1988, с. 167-178; Рук деп. в ЦНИИТЭ Строймаш, № 35-сд88.